

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2022 թ. գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին

1. Կարևորագույն արդյունքները.

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն ժամանակաշրջանում: Հայկական հարց և Հայոց ցեղասպանություն» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան) ռուսերենով հրատարակվել է 1920-1930-ական թվականներին քեմալական Թուրքիային և Խորհրդային Ադրբեջանին բռնակցված հայկական տարածքների հիմնախնդրին վերաբերող կոլեկտիվ աշխատություն, որով օտար ընթերցողը հնարավորություն է ունենում ծանոթանալ Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության սահմանների ձևավորման ընթացքին: Հիմնավորվում է այն փաստը, որ մինչև 2020 թ. թուրք-ադրբեջանական ագրեսիան Հայաստանի և Արցախի հանրապետությունների կազմում գտնվող մի շարք տարածքներ օտարել են հոգուտ Խորհրդային Ադրբեջանի և Թուրքիայի: Այն արդիական նշանակություն ունի ինչպես պատմագիտական, այնպես էլ քաղաքագիտական տեսանկյունից:

«Աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Ա. Շահնազարյան) հրատարակվել է Ալբերտ Խառատյանի «Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի հայկական այլ գաղթօջախները (XVI-XIX դ. I կես)» մենագրությունը, որում ուսումնասիրվել է դեռևս VI-VII դարերում գոյացած Զմյուռնիայի և փոքրասիական արևմուտքի մյուս գաղթօջախների պատմությունը: Իրենց պատմությունը սկսելով բյուզանդական ժամանակաշրջանից՝ դրանք հարատևեցին հետագա դարերում՝ անցնելով սելջուկների, թուրքացեղ բեյությունների և օսմանյան թուրքերի տիրապետության ժամանակների դարավոր ուղին: Բուն Զմյուռնիայի և առափնյակի մյուս գաղթօջախները՝ Այդրն, Մանիսա և այլն, գոյատևեցին մինչև 1922 թ. սեպտեմբեր՝ կործանվելով տարածաշրջան ներխուժած քեմալականների ձեռքով, իբրև Օսմանյան Թուրքիայում հայերի ցեղասպանության վերջին արար: Հատկապես Զմյուռնիայի գաղթօջախը հույժ երևելի ներդրում ունի հայ մշակույթի համագլխին զարգացման անդաստանում:

2. Բազային ֆինանսավորմամբ ստացված արդյունքները.

«Հայոց պետականության հիմնախնդիրները հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ ակ. Ա. Մելքոնյան) հրատարակվել է Միքայել Տեր-Մարտիրոսյանի «Հուշեր»-ը (հրատարակության պատրաստել են՝ Ռուբեն Գասպարյանը և Ռուբեն Սահակյանը), որտեղ ներկայացվել է հայ ազատագրական շարժման գործիչ, ՀՅԴ անդամ Միքայել Տեր-Մարտիրոսյանի գործունեությունը, մասնակցությունը Բանկ Օտոմանի գործողությանը (1896), Կիլիկիա զենք և զինամթերք փոխադրելու կազմակերպչական աշխատանքներին: Եղել է Կ. Պոլսի Մեմերձ-յան ճեմարանի տեսուչ (1912), Խորհրդային տարիներին զբաղվել է մանկավարժական գործունեությամբ: Հիվանդության պատճառով հուշերը մնացել են անավարտ:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն ժամանակաշրջանում: Հայկական հարց և Հայոց ցեղասպանություն» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան) հրատարակվել են.

- Կարեն Խաչատրյանի «Образование СССР и Армения // Процесс. Итоги (к 100-летию образования СССР)» աշխատությունը, որտեղ փաստական հարուստ հենքի վրա լուսաբանվել են Հայաստանի պատմության էջերը Անդրկովկասյան Խորհրդային Դաշնության և ԽՍՀՄ կազմավորման գործընթացում: Ցույց է տրվել Խորհրդային Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի տեղն ու դերը հայ ժողովրդի և հայոց պետականության պատմության մեջ:

Գիրքը հավասարապես կարևոր և արդիական է ինչպես պատմագիտական, այնպես էլ քաղաքական տեսանկյունից:

- Արարատ Հակոբյանի «Հայաստանի Հանրապետության ռազմաքաղաքական դրությունը 1920 թ.» մենագրությունը, որը նվիրված է Հայաստանի ու հայ ժողովրդի համար ճակատագրական 1920 թ. պատմությանը, մասնավորապես ռազմաքաղաքական բազմաբարդ դրության հարցերին: Աշխատության մեջ խորությամբ քննության են առնվել թուրք-հայկական պատերազմի ընթացքը, Հայաստանի բանակի անհաջողությունների պատճառները, Կարսի անկման հանգամանքները և այլն, որոնք էլ, ի վերջո, կանխորոշեցին Հայաստանի Առաջին հանրապետության անկումը:

- Կլիմենտ Հարությունյանի «Герои Советского Союза: русские из Армении (1941-1945 гг.)» գիրքը, որտեղ հակիրճ լուսաբանվել են Հայաստանում ռուսների հայտնվելու և ռուսական բնակավայրերի ստեղծման հարցերը, ներկայացվել են Հայրենական մեծ պատերազմի (1941-1945 թթ.) նախօրեին Խորհրդային Հայաստանում ռուսների թվաքանակը, թե նրանցից քանիսն են զորակոչվել ռազմաճակատ և քանիսն են զոհվել, հայաստանցի՝ Խորհրդային Միության ռուս հերոսների կյանքն ու գործը:

«Աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Ա. Շահնազարյան) հրատարակվել են.

- «Խաղաղության պահպանումը Հայաստանում. լսումներ ԱՄՆ-ի Սենատի Արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի ենթահանձնաժողովում (27.09.1919-10.10.1919)» (աշխատասիրությամբ՝ Ա.Վ. Ղամբարյանի) աշխատությունը, որտեղ լուսաբանվել են Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո՝ մասնավորապես 1919 թ. աշնանը, հայկական խնդիրների և Հայաստանի Առաջին Հանրապետության հանդեպ ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականությանն առնչվող մանրամասներ: Առաջին անգամ հայերեն թարգմանությամբ ներկայացվել է 1919 թ. սեպտեմբերի 27-ից հոկտեմբերի 10-ն ընկած ժամանակահատվածում՝ ԱՄՆ-ի Սենատի Արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի ենթահանձնաժողովում՝ «Խաղաղության պահպանումը Հայաստանում» խորագրի ներքո կայացած լսումների ամբողջական արձանագրությունը: Գրքի առաջաբանը, բացատրական տողատակերն ու «Ծանոթագրություններ» բաժինը համալրում են աշխատության բնագրում առկա բացերը:

- Մյասնիկ Եսոյանի ««Արեգ» պարբերականը 2010-2015 թվականներին» մենագրությունը, որտեղ ներկայացվել է պարբերականի բնութագիրը, լուսաբանվել է նրա տեղն ու դերը եգիպտահայ համայնքի հասարակական մտքի ու պարբերական մամուլի պատմության մեջ 2010-2015 թթ.:

3. Թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված արդյունքները.

«Հայկական հարցը միջազգային հարաբերություններում (1895-1923 թթ.)» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ ակ. Ա. Մելքոնյան) ուսումնասիրվել են Հայաստանի և Վրաստանի ազգային արխիվներում պահվող փաստաթղթերը, ԳԱԱ հիմնարար և Հայաստանի ազգային գրադարաններում պահվող թերթերն ու գրքերը: Հայ-ռուսական համատեղ դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակում տեղի է ունեցել կլոր սեղան-քննարկում: ՌԴ Հյուսիսկովկասյան դաշնային համալսարանում (Ստավրոպոլ) կայացել է «Էթնոքաղաքական հակամարտությունները Կովկասում և Մերձավոր Արևելքում ու դրանց կարգավորման մեխանիզմները. պատմություն և արդիականություն» խորագրով միջազգային գիտագործնական կոնֆերանսը:

«Խորհրդային Հայաստանի պատմության «սպիտակ էջերը». ազգային զարթոնքից մինչև անկախություն (1965-1991 թթ.)» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան)

Հայաստանի ազգային արխիվում և նրա Շիրակի, Լոռու ու Արարատի մարզային մասնաճյուղերում ուսումնասիրվել են 1960-1980-ական թվականներին հանրապետությունում պաշտոնական դիրքի չարաշահումները, բնակչության շեղված վարքի դրսևորումները, հասարակական սննդի օբյեկտներում տեղ գտած թերությունները (թերակշռում, թերաչափում, տակից առևտուր, պահանջարկ ունեցող ապրանքների՝ ծխախոտ, որակյալ կոշիկ, պաղպաղակ, զովացուցիչ ըմպելիքներ, շինանյութ, դեֆիցիտի), բնակչության կենցաղային սպասարկման վիճակը, անչափահասների շրջանում իրավախախտումները: Իրականացվել են նաև դաշտային հետազոտություններ, մասնավորապես հարցազրույցներ են կազմակերպվել Վանաձոր քաղաքի մի խումբ բնակիչների հետ, պարզվել են 1970-ական թվականներին Կիրովական քաղաքի հայ ազգաբնակչության ազգային գիտակցության, քաղաքում բնակվող այլ ազգությունների հետ միջեթնիկ շփումների խնդիրները: Ներկայացվել են հետպատերազմյան շրջանում հայրենադարձության կազմակերպման ու վերադարձածների խնդիրները Հայաստանում, խորհրդային տարիներին հանգստի մշակույթը, բնակչության առօրյա կյանքում խորհրդային տոների ունեցած նշանակությունը:

4. Կիրառական մշակումներ /չկան/

5. Ինստիտուտի կողմից 2022 թ. հրապարակումների ցանկը Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր

1. Արցախի Հանրապետության և Հայաստանի (Երրորդ) Հանրապետության հռչակման 30-ամյակ: Միջազգային գիտաժողովի նյութեր (Ստեփանակերտ-Երևան, 19-23 սեպտեմբեր, 2021), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 391 էջ:
2. «Բարեգործությունը հայոց մեջ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու՝ նվիրված «Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերության» հիմնադրման 140-ամյակին (16 նոյեմբերի 2021 թ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 354 էջ:
3. Գասպարյան Դ.Վ., Եղիշե Չարենցի կյանքը և ժամանակը, Ե., 2022, «Տիգրան Մեծ» հրատ., 804 էջ:
4. Եսոյան Մ.Ա., «Արեգ» պարբերականը 2010-2015 թվականներին, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 168 էջ:
5. Ժամանակակիցները Հակոբ Զավրիյանի մասին. մահվան 100-ամյակի առթիվ (կազմ.՝ Մանյակ Երանոսյան), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 106 էջ:
6. «Խաղաղության պահպանումը Հայաստանում». լսումներ ԱՄՆ սենատի Արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի ենթահանձնաժողովում (27.09.19-10.10.19) (աշխատասիրությամբ՝ Ա.Վ. Ղամբարյանի), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 356 էջ:
7. Խառատյան Ա.Ա., Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի հայկական այլ գաղթօջախները (XVI-XIX դ. I կես), Ե., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2022, 534 էջ+նկ.:
8. Խորանաշատ 800, Ե., Մատենադարան, 2022, 48 էջ:
9. «Կրթամշակութային կյանքն Արցախում» գիտաժողովի նյութեր, Ե., «Համազգային հայ կրթական և մշակութային միություն», 2022, 416 էջ:
10. Հակոբյան Ա.Մ., Հայաստանի Հանրապետության ռազմաքաղաքական դրությունը 1920 թ., Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 510 էջ:
11. Հայկական հարցը միջազգային հարաբերություններում (1895–1923 թթ.): Հոդվածների ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 320 էջ:

12. Հարությունյան Կ.Ա., Մինասյան եղբայրների կյանքն ու գործունեությունը ռազմաճակատային նամակներում և արխիվային փաստաթղթերում (1941-1945 թթ.), Ե., «Էդիթ Պրինտ» հրատ., 2022, 128 էջ, + 32 էջ լուսանկար:
 13. Սահակյան Ռ.Օ., Խանասորի Վարդանի հիշատակարանը (1906-1916), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 260 էջ:
 14. Սարգսյան Ս.Թ., Գահիրեի ՀԲԸՄի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ եռամսեայ պարբերականը», Գահիրե, «Աֆրիկնպրեսս» տպ., 2022, 122 էջ:
 15. Սարգսյան Ս.Թ., Օրերի հորձանուտում, Ե., «Տիր» հրատ., 2022, 436 էջ:
 16. Վերակազմյալ Հնչակյան կուսակցության ստեղծման 125 և Արփիար Արփիարյանի ծննդյան 170 ամյակներին նվիրված միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 239 էջ:
 17. Տեր-Մարտիրոսյան Մ., Հուշեր (հրատարակության պատրաստել են՝ Ռուբեն Գասպարյանը և Ռուբեն Սահակյանը), Եր., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 398 էջ:
 18. «Օտար աղբյուրները հայկական գաղթավայրերի մասին» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, նվիրված՝ Կալկաթայի Հայոց մարդասիրական ճեմարանի հիմնադրման 200-ամյակին, պրակ Բ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 247 էջ:
 19. Арутюнян К.А., Герои Советского Союза: русские из Армении (1941-1945 гг.), Ер., “Эдит Принт”, 2022, 96+8 с.
 20. Маргарян Е.Г., На разломах миросистем. Из истории погранзон Передней Азии с древнейших времен до наших дней. Книга I, Ер., Инст. ист. НАН РА, 2022, 368 с.
 21. Саргсян Р.Г., Из истории армянской благотворительности в Тифлисе (вторая половина XIX века), Ер., Инст. Ист. НАН РА, 2022, 95 с.
 22. Тунян В.Г., Искажение истории Армянского вопроса и Геноцида армян в турецкой историографии конец XX в.-начало XXI в., Ер., “Чартарагет”, 2022, 144 с.
 23. Хачатрян К.Г., Образование СССР и Армения // Процесс. Итоги (к 100-летию образования СССР), Ер., Инст. ист. НАН РА, 2022, 100 стр. + илл.
 24. Хачатрян К.Г., Сукиасян А.К., Бадалян Г.М., Аннексия армянских территорий Турцией и Советским Азербайджаном в 1920-1930-х годах, Ер., Инст. ист. НАН РА, 2022, 220 с.
 25. Хоранашат 800, Ер., Матенадаран, 2022, 48 с.
 26. Bakhchinyan A.H, Matiossian V.Z., A Woman of the World: Armen Ohanian, The "Dancer of Shamakha." Fresno, The Press at California State University, 2022, 504 p.:
 27. Khoranashat 800, Yerevan, 2022, 48 p.
 28. Torosyan V.H., Hakoyan H.H., Minasyan T.H., Manuscript heritage of Artsakh and Utik, Yerevan, Antares, 2022, 336 p.
- Ժողովածու, որը լույս է տեսել 2022 թ., բայց թվագրված են 2021 թ. և դուրս է մնացել 2021 թ. հաշվետվությունից***
29. Պետոյան Ս.Հ., Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը հայ գրատպության կենտրոն. Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրատարակությունների մատենագիտություն. 1772-1920 (կազմ.՝ Մ. Գրիգորյան, Ս. Պետոյան, Գ. Գրիգորյան, Գ. Նազարյան, Շ. Ոսկանյան, Հ. Սուվախչյան, Ա. Գալստյան), Ս. Էջմիածին, 2021, 740 էջ:

Դասագրքեր, ուսումնական ձեռնարկներ

30. Գասպարյան Դ.Վ., Գրականություն. 8-րդ դասարանի դասագիրք, Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2022, 264 էջ:

31. Գասպարյան Դ.Վ., Քալանթարյան Ժ.Ա., Հայ գրականություն. 11-րդ դասարանի դասագիրք, Ե., «Արևիկ» հրատ., 2022, 256 էջ:
32. Հակոբյան Ա.Մ., «Հայոց պատմություն», Ե., «Տնտեսագետ» հրատ., 2022, 446 էջ:
33. Гамбарян А.В., Геноцид армян в годы Первой мировой войны (Глава 3, с. 28-51), Геноцида армян и Холокост (Глава 4, раздел 4.8, с. 96-102), История Холокоста и геноцидов XX век (Учебное пособие для вузов, под ред. И. А. Альтмана), М., изд. “МИК”, 2022, 176 с.
34. Меликян В.Г., История Армянского народа в вопросах и ответах, Ер., изд. РАУ, 2022, 491 с.

Գրախոսվող ամսագրերում ու գիտաժողովների գրախոսվող ժողովածուներում տպագրված հոդվածներ

1. Ադամյան Ն.Ս., Միջազգային գիտաժողով՝ «Կիլիկիայի հայությունը 1908-1922 թթ.», Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3(221), 2022, էջ 364-365:
2. Ազիզբեկյան Ռ.Լ., ՀՀ և ՌԴ միջև կրթամշակութային կապերի զարգացումը 1991-2008 թթ., Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1, 2022, էջ 165-187:
3. Ազիզբեկյան Ռ.Լ., Հայ-ռուսական փոխգործակցությունը հումանիտար և հոգևոր ոլորտներում 1991-2008 թթ., Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 138-154:
4. Ալեքսանյան Հ.Ս., Կուրանի հայ համայնքը XX դ. վերջին–XXI դ. սկզբին, «Կովկասյան տարածաշրջան. պատմություն, քաղաքականություն և մշակույթ»: Միջազգային գիտաժողովի հոդվածների և նյութերի ժողովածու, Ե., 2022, էջ 46-52:
5. Ալեքսանյան Հ.Ս., Հյուսիսային Կովկասի հայ համայնքը տարածաշրջանի ազգամիջյան հարաբերությունների համատեքստում, «Կովկասյան տարածաշրջան. պատմություն, քաղաքականություն և մշակույթ»: Միջազգային գիտաժողովի հոդվածների և նյութերի ժողովածու, Ե., 2022, էջ 109-115:
6. Ամիրջանեան Յ.Յ., Հովուապետ-կաթողիկոս Ղուկաս Կարնեցու ընկերային-քաղաքական գործունեությունը (1780-1799), Պեյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հտ. 42/1, 2022, էջ 191-202:
7. Ամիրջանյան Հ.Հ., Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ղուկաս Կարնեցու նամակագրությունը հնդկահայ գործիչների հետ (XVIII դ. վերջ), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1(24), 2022, էջ 109-125:
8. Ամիրջանյան Հ.Հ., Հայ-վրացական հարաբերությունները Ղուկաս Կարնեցու հովվապետության օրոք (XVIII դ. վերջ), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3(666), 2022, էջ 94-107:
9. Ավագյան Ք.Ռ., Սիրիայի հայ համայնքի կրած մարդկային և նյութական վնասները (2012-2018 թթ.), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N1 (664), 2022, էջ 12-29:
10. Ավագյան Ք.Ռ., Սիրիահայերի արտագաղթը Կանադա (2013-2016 թթ.), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3 (666), 2022, էջ 63-80:
11. Ավետիսյան Ս.Ռ., Գյոզալյան Վ.Գ., Մարդկային զարգացման՝ կրթական բաղադրիչով պայմանավորված հիմնախնդիրները ՀՀ-ում, Ե., «Գիտական Արցախ», N 3, 2022, էջ 191-203:
12. Բաբլումյան Ա.Ռ., Դիարբեքիի նահանգի հայ բնակչության կոտորածները 1915 թ., Ե., «Հայագիտության հարցեր», N2, 2022, էջ 76-93:
13. Բադալյան Ա.Ռ., Կադրային քաղաքականությունը Խորհրդային Հայաստանում (1920-ական թթ.), Ե., «Արցախի պետական համալսարանի գիտական տեղեկագիր» (հասարակական գիտություններ), N2, 2022, էջ 186-194:

14. Բադալյան Ա.Ռ., ՀԿ(Բ)Կ ղեկավար դերը Խորհրդային Հայաստանի կառավարման համակարգում 1920-ական թթ. առաջին կեսին, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 84-101:
15. Բախչինյան Ա.Հ., Որոշ լրացումներ Աշո Շահխաթունու դիմանկարին. Շահխաթունի և Վահրամ Փափագյան, Ե., «Երևանի թատրոնի և կինոյի ինստիտուտի հանդես», թիվ 22, 2022, էջ 51-71:
16. Բախչինյան Ա.Հ., Հայ-ճապոնական կապերը կերպարվեստում, Ե., «Արևելասիական ուսումնասիրություններ», N5, 2022, էջ 40-57:
17. Բախչինեան Ա.Հ., Մի հատուած Գիւտ Մխիթարեանի «Դրուագներ հայկական Գողգոթայէն» անտիպ յուշագրութիւնից, Ե., «Ցեղասպանագիտական հանդես», N10 (1), 2022, էջ 97-109:
18. Բախչինեան Ա.Հ., Армянская генеология: научный альманах. Том первый, Москва-Ереван: Старая Басманная, 2022, 304 с., Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1, 2022, էջ 195-202 (գրախոսություն):
19. Բախչինեան Ա.Հ., Ճորճ Պուռնուրեան (1943-2021), Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հտ. 42/2, 2022, էջ 623-625:
20. Բախչինեան Ա.Հ., Ալբերտ Խառատյան. Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի հայկական այլ գաղթօջախները (XVI-XIX դ. I կես), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N2, 2022, էջ 303-307 (գրախոսություն):
21. Գասպարյան Դ.Վ., Եղիշե Չարենցի կյանքն ու ժամանակը. 1920 թվական, Ե., «Նորք», N1, 2022, էջ 76-118;
22. Գասպարյան Դ.Վ., Եղիշե Չարենցի արտասահմանյան ուղևորությունը (1924, 21 նոյեմբեր-25, հունիսի սկիզբ), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3 (221), 2022, էջ 85-112:
23. Գասպարյան Դ.Վ., Քաղաքական գործիչների պատմական դիմանկարները Չարենցի գրական պատկերասրահում (Ալեքսանդր Մյասնիկյան, Ադասի Խանջյան), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N1, 2022, էջ 193-218:
24. Գասպարյան Դ.Վ., Չարենցի վերջին օրերը, Էջմիածին, «Էջմիածին» հանդես, թիվ Գ., 2022, էջ 127-145:
25. Գասպարյան Դ.Վ., Եղիշե Չարենցի գլխավոր սանը՝ գյումրեցի Մկրտիչ Արմեն. «Հոկտեմբեր» (Գյումրի) և «Նոյեմբեր» (Երևան) գրական խմբակցությունների գործունեությունը, Գյումրի, «Գիտական աշխատություններ», N2, 2022, էջ 5-22:
26. Գասպարյան Դ.Վ., Անհատականություն և ստեղծագործական ազատություն, «Ես եմ հիմա...» (Ժամանակակից հայ գրողները Չարենցին՝ նվիրված պոետի ծննդյան 125-ամյակին), Ե., «Վան Արյան» հրատ., 2022, էջ 145-160:
27. Գասպարյան Դ.Վ., Հակոբ Կարապենց, «Հակոբ Կարապենց միջազգային գիտաժողովի զեկուցումներ», Ե., 2022, էջ 90-165:
28. Գրիգորյան Ս.Մ., Արաբական խալիֆայության քաղաքականությունը քրիստոնյաների նկատմամբ վաղ իսլամական շրջանում (հայերին ու Հայաստանին առնչվող հրովարտակ-պայմանագրերի և մուսուլմանական սուրբ տեքստերում հիշատակումների օրինակով), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 19-35:
29. Գևորգյան Զ.Հ., Թուրքը, առօրեականությունը և հասարակական փոխակերպումները Կիլիկյան Հայաստանում, Ե., «Բանբեր Մատենադարանի», N33, 2022, էջ 248-259:
30. Գևորգյան Զ.Հ., Կինը, թուրքը և իշխանությունը միջնադարում <https://evnreport.com/raw-unfiltered/women-paper-and-power-in-the-medieval-period/>
31. Դադայան Է.Վ., Հայ-պարսկական միջպետական հարաբերությունների պատմությունից

- (1918-1920 թթ.), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1, 2022, էջ 153-164:
32. Դանիելյան Մ.Դ., Մի ուշագրավ քարոզի հետքերով. Ռուսաստանի Ոստիկանության դեպարտամենտի հետաքննությունը Բագրատ վարդապետ Թավաքյանի 1895 թ. նոյեմբերի 12-ի քարոզի վերաբերյալ, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N1, 2022, էջ 260-284:
 33. Թամարյան Ջ.Լ., Հայ-վրացական դավանաբանական առնչությունները XVIII դարում, Եր., «Вестник РАУ», N3, 2022, էջ 25-36:
 34. Թաջիրյան Է.Խ., Claude Mutaftian, Jérusalem et les Arméniens, Jusqu'à la conquête ottomane (1516), Paris, Les Belles Lettres, 2022, Վիեննա-Երևան, «Հանդես Ամսօրեայ», թիվ 1-12, 2022, էջ 519-524 (գրախոսություն):
 35. Թոխաթյան Կ.Ս., Բայրամյան Կ.Ս., Բոբոխյան Ա.Ա., Աշխարհիբեկ Քալանթարը Արագածի ժայռապատկերների հետազոտման ակունքներում, Ուղուրի-Էթիունի երկրի հնագիտական ժառանգությունը, Ե., ՀԱԻ հրատ., 2022, էջ 136-149:
 36. Թոխաթյան Կ.Ս., Մեծ Հայքի Արցախի և Սյունիք աշխարհների ժայռապատկերները, «Աշխատություններ Հայաստանի պատմության թանգարանի», N2(10) (Սյունիքի և Արցախի ազատագրական պայքարի 300-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութեր (Երևան, 23-25 հունիսի, 2022)), Ե., 2022, էջ 18-30, 195-197:
 37. Թոխաթյան Կ.Ս., Հայաստանի ժայռապատկերների բովանդակությունը. բնություն և բներևույթներ, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1(24), 2022, էջ 3-32:
 38. Թորոսյան Վ.Հ., Շիրինյան Է.-Ս.Ս., Հրաչ Բարթիկյան. պատմաբան, բյուզանդագետ, հայագետ և պարզապես հիասքանչ մարդ (ծննդյան 95-ամյակի առթիվ), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N2, 2022, էջ 249-256:
 39. Ժամհարյան Գ.Ա., Վանաձորցիների 1970-ական թվականների միջէթնիկ հարաբերությունների փորձառությունը հայ-ադրբեջանական և հայ-ռուսական շփումների օրինակով (բանավոր պատմության նյութեր), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 122-137:
 40. Խառատյան Ա.Ա., «Ջամբորը»՝ Էջմիածնի կաթողիկոսության և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքության աղերսների պատմության սկզբնաղբյուր և պատմագիտական երկ (XVIII դ.), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1(24), 2022, էջ 88-108:
 41. Խառատյան Ա.Ա., Ֆելիքս Մովսիսյան (ծննդյան 70-ամյակի առթիվ), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N3, 2022, էջ 255-260:
 42. Խառատյան Ա.Ա., Կոստանդնուպոլսի և Երուսաղեմի հայոց պատրիարքությունների փոխհարաբերությունները (XVIII դ. սկիզբ-20-ական թթ.), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N2, 2022, էջ 12-30:
 43. Խուլիինյան Գ.Ս., Նոր հայրենագրվման սպառնալիքը, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N1, 2022, էջ 3-8:
 44. Խուլիինյան Գ.Ս., Ռուսական քաղաքակրթության մայրամուտը, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N1, 2022, էջ 9-20:
 45. Խուլիինյան Գ.Ս., Արցախի փրկության ուղիները, Ե., «Վեմ» համահայկական հանդես, N2, 2022, էջ 3-8:
 46. Խուլիինյան Գ.Ս., ՀՅ Դաշնակցությունն Առաջավորասիական և Արևելաեվրոպական երկրների քաղաքական համակարգերում 19-րդ դարի վերջերին–20-րդ դարի սկզբներին.

- Մաս առաջին: Կուսակցությունների ձևավորման գործընթացն Արևելյան Եվրոպայում ու Առաջավոր Ասիայում 1880-1890ական թթ., Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N2, 2022, էջ 34-61:
47. Խուդինյան Գ.Ս., Թունելի վերջում լույս է երևում, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N3, 2022, էջ 3-9:
 48. Խուդինյան Գ.Ս., ՀՅ Դաշնակցությունը Առաջավորասիական և Արևելաեվրոպական երկրների քաղաքական համակարգերում 19-րդ դարի վերջերին–20-րդ դարի սկզբներին. Մաս երկրորդ: ՀՅԴ եվրոպական քարոզչությունը և «PRO ARMENIA»-ի ծնունդը, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N4, 2022, էջ 35-59:
 49. Խուդինյան Գ.Ս., Ռոստոմի «Նամականի»ի ամբողջացումը, «Ռոստոմի անտիպ նամակները, Հրատարակութեան պատրաստութիւն, խմբագրութիւն եւ ծանօթագրութիւններ՝ Երուսնդ Փամպուքեանի», Ե., «Լուսակն» հրատ., 2022, էջ 4-11:
 50. Կարապետյան Ա.Հ., Մեծ եղեռնի արձագանքներն ու վավերագրությունը, Ե., «Պատմություն և մշակույթ», N1(17), 2022, էջ 153-163:
 51. Կարապետյան Ա.Հ., Վահան Թոթովենցը՝ «Հայաստանի» խմբագիր, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N3, 2022, էջ 89-99:
 52. Կարապետյան Ա.Հ., Զորավար Անդրանիկի կերպարը Եղիշե Քաջունու հուշագրության մեջ, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N2, 2022, էջ 322-326:
 53. Կարապետյան Ա.Հ., Ալբերտ Խառատյան, Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի հայկական այլ գաղթօջախները (XVI-XIX դդ. I կես), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3, 2022, էջ 388-394 (գրախոսություն):
 54. Կարապետյան Ա.Հ., Ուշագրավ և անհրաժեշտ ուսումնասիրություն (արժանի հակահարված պատմության կեղծարարներին), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N2, 2022, էջ 243-248 (գրախոսություն):
 55. Կարապետյան Ա.Հ., Վանում հասարակական հակասությունների համապատկերը «Արմենիա» պարբերականի էջերում, Ե., «Լրաբեր» գիտական հոդվածների ժողովածու, 2022, էջ 658-670:
 56. Կարապետյան Ա.Հ., Ա. Մելքոնյան, Պատմագիտական հետազոտություններ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2021, 489 էջ, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 172-196 (գրախոսություն):
 57. Հակոբյան Ա.Մ., 1920 թ. թուրք-հայկական և 2020 թ. Արցախյան 44-օրյա պատերազմների պատմահամեմատական զուգահեռներ, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N2 (665), 2022, էջ 47-61:
 58. Հակոբյան Ա.Մ., Հայոց ռուսական կողմնորոշման սկզբնավորման հարցի շուրջ (Իսրայել Օրու կյանքի և գործունեության իրական պատմությունը), Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N3, 2022, էջ 271-317:
 59. Հակոբյան Ա.Մ., Խորհրդային Հայաստանի 1920-1922 թթ. «անկախության» մասին. ԽՍՀՄ կազմավորման 100-ամյակի առթիվ, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N4, 2022, էջ 60-91:
 60. Հակոբյան Ա.Մ., Ակադեմիկոս Աշոտ Հովհաննիսյանի պատմագիտական գնահատականը հայ ժողովրդի ռուսական կողմնորոշման հարցերին, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3 (221), 2022, էջ 30-46:
 61. Հարությունյան Կ.Ա., Դերծովակալ Արտավազդ Արամի Սաղոյան, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N2, 2022, էջ 312-317:

62. Հարությունյան Մ.Գ., Հյուսիսային Արցախի Խաչակապ և Հարցահանգիստ գյուղերի ձեռագրերի ուսումնասիրության լուսաբանումը «Արձագանք» պարբերականի էջերում, Ե., «Регион и мир» научноаналитический журнал, N1, 2022, էջ 45-49:
63. Հարությունյան Մ.Գ., Արցախի Գանձասար վանքի՝ Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմություն Աղվանից աշխարհի» ձեռագրի ուսումնասիրության լուսաբանումը «Արարատ» ամսագրի էջերում, Ե., «Регион и мир» научноаналитический журнал, N4, 2022, с. 44-48:
64. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Երիտթուրքական շարժումը և հնչակյանները (19-րդ դարի վերջ-20-րդ դարի սկիզբ), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2022, էջ 107-121:
65. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Հայ ազգային-քաղաքական խնդիրների քննարկումը «Ձայն հայրենեաց» պարբերականում, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ էջ 65-83:
66. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Կիլիկիան ԱՄՆ պետական դեպարտամենտի 1919-1920 թթ. դիվանագիտական փաստաթղթերում, Ե., «Ցեղասպանագիտական հանդես», թիվ 1, 2022, էջ 40-63:
67. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Հայկական հարցի ուսումնասիրության արդյունքները Հայաստանյան պատմագիտության մեջ (1991-2021 թթ.), «Հիմնարար և կիրառական գիտական հետազոտություններ. արդիական խնդիրներ և ձեռքբերումներ», միջազգային գիտաժողով, 31 մայիսի, 2022, ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ, գիտական հոդվածների ժողովածու, Ե., 2022, էջ 469-478:
68. Հովսեփյան Մ.Վ., Միլլի շարժումը «Ճակատամարտ» օրաթերթի էջերում (1919-1920 թթ.), Ե., «Բանբեր հայագիտության», N1, 2022, էջ 93-111:
69. Հովսեփյան Մ.Վ., Միլլի կամ Քեմալական շարժումը Կ. Պոլսի «Ճակատամարտ» և «Ժամանակ» օրաթերթերի էջերում (1919-1920 թթ.), Վիեննա, «Հանդես ամսօրեայ», N1-12, 2022, էջ 373-411:
70. Հովսեփյան Մ.Վ., Հայկական հարցը «Մշակի» էջերում, Ե., «Դրօշակ», N9, 2022, էջ 38-42:
71. Ղամբարյան Ա.Վ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության ռազմական առաքելությունը ԱՄՆ-ում (1919 թ. վերջ-1920 թ. ամառ), Եր., «Регион и мир», научноаналитический журнал, N6, 2022, с. 46-55.
72. Ղամբարյան Ա.Վ., Գալուստ Անուշավանի Գալոյան. անվանի գիտնականը, մեծ հայրենասերը, քաղաքական և հասարակական գործիչը, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3, 2022, էջ 399-407:
73. Ղարիբջանյան Մ.Գ., Գիտնականների կենսագրությունը փաստաթղթերում. Հակոբ Զորյան, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 155-172:
74. Մադալյան Ա.Վ., Արցախի մելիքությունները և Ղարաբաղի խանությունը, «Պայման», Թեհրան, 2022, թիվ 98. 60-42. صفحه ۹۸. ارتاک ماقالیان-ملیکنشین های آرتشاخ وپیدایش خانات قراباغ. پیمان.
75. Մանասերյան Ռ.Լ., Թագավոր և Աստված. արքայական սուլվերենության գաղափարաբանական հիմունքները Բագրատունյաց Հայաստանում, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N1(77), 2022, էջ 53-66:
76. Մանասերյան Ռ.Լ., Տիգրան Մեծի անձի և գործունեության գնահատականի շուրջ. Ք.ա. 68 թ. Արածանիի ճակատամարտում Հայաստանի հաղթանակի 2080-ամյակի առթիվ, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N3 (79), 2022, էջ 33-60:
77. Մարության Ա.Յ., Թաներ Աբչամի «Երիտթուրքերի գործած ոճիրը մարդկության դեմ. Հայոց ցեղասպանությունը և էթնիկ գտումները Օսմանյան կայսրությունում», Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2015, Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N2, 2022, էջ 302-336 (գրախոսություն):

78. Մելիքյան Վ.Հ., Անկախ պետությունների հնարավոր առաջացման գաղափարի ակտիվացումը Բրեստ-Լիտովսկի պայմանագրի համատեքստում, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1 (24), 2022, էջ 126-152:
79. Մելիքյան Վ.Հ., Միջպետական տարածքային և սահմանային խնդիրները անդրկովկասյան հանրապետությունների անկախությունների հռչակումից հետո (1918 թ. հունիս-հուլիս), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2022, էջ 77-106:
80. Մելքոնյան Ա.Ա., Անաչառ պատմության եզակի սկզբնաղբյուր, Պարույր Սիրեկանի Հակոբյան, Տառապանքներով լեցուն կյանքիս մասին. հուշեր, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, էջ 3-13:
81. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանի անկախության գաղափարը հնչակյանների ծրագրային փաստաթղթերում (1888-1915 թթ.), Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N3, 2022, էջ 61-97:
82. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայոց պետականության պատմափուլերը նորագույն ժամանակաշրջանում, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2, 2022, էջ 51-64:
83. Մկրտչյան Կ.Գ., «Օտար աղբյուրները հայկական գաղթավայրերի մասին: Հայր Ղևոնդ Ալիշանի ծննդյան 200-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, (պրակ Ա), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2022, էջ 293-299:
84. Մկրտչյան Կ.Գ., Համավարակը և հանրային կառավարման խնդիրը Այսրկովկասում, Պեյրոթ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հտ. ԽԲ/1, 2022, էջ 407-433:
85. Մկրտչյան Կ.Գ., Իրանի հայ համայնքի մասնակցությունը ՀՀ-ԻԻՀ միջպետական հարաբերությունների հաստատման և զարգացման գործընթացում, «Հայաստան-Իրան. պատմական անցյալը և ներկան», միջազգային գիտաժողովի նյութեր. հոդվածների ժողովածու, Ե., 2022, էջ 124-148:
86. Շահնազարյան Ա.Ի., Տավուշ բերդը, Ե., «Հայագիտության հարցեր», թիվ 1, 2022, էջ 33-42:
87. Շահնազարյան Ա.Ի., Խորանաշատի վարդապետարանը, Ե., «Խորանաշատ 800», 2022, էջ 13-19:
88. Շահնազարյան Ա.Ի., Վանական վարդապետի կյանքն ու գործունեությունը, Ե., «Խորանաշատ 800», 2022, էջ 4-11:
89. Շահնազարյան Ա.Ի., Ակադեմիկոս Հրաչ Բարթիկյանի շիրակացիագիտական պրպտումները (ծննդյան 95-ամյակի առթիվ), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1(24), 2022, էջ 70-88:
90. Շահնազարյան Ա.Ի., Գարդման գավառի պատմությունից, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2(25), 2022, էջ էջ 36-50:
91. Շահնազարյան Ա.Ի., Զաքարյան Հայաստանի իրավական կարգավիճակը՝ ըստ հայ-վրացական աղբյուրների, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3, 2022, էջ 27-46:
92. Պետոյան Ս.Հ., Շուշի քաղաքի էջմիածնապատկան տպարանը և «Ձեռաց մաշտոցի» տպագրությունը (1858 թ.), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2022, էջ 257-270:
93. Պետոյան Ս.Հ., «Մշակ» թերթի հիմնադրման 150-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողով՝ «Մշակը» պատմության զուգահեռականներում», Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, 2022, էջ 360-363:
94. Պետոյան Ս.Հ., Վահան և Սմբատ Դադյանցների գրահրատարակչական գործունեությունը Շուշիում 1880-ական թվականներին, Ե., «Բանբեր մատենադարանի», N33, 2022, էջ 33-54:
95. Պետոյան Ս.Հ., Գրիգորյան Ս.Հ., Նորահայտ էջեր էջմիածնի պարբերական մամուլի պատմությունից, Ս. էջմիածին, «էջմիածին» հանդես, թիվ Թ., 2022, էջ 113-123:

96. Սահակյան Ռ.Օ., Սարգիս Մեհրաբյան (Խանասորի Վարդան), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3, 2022, էջ 3-29:
97. Սահակյան Ռ.Օ., Հովհաննես Տեր-Սարտիրոսյան (Ա.-Դո), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N2, 2022, էջ 9-33:
98. Սահակյան Ռ.Օ., Սարգսյան Ռ.Հ., Ալեքսանդրապոլի միլիցիայի կազմակերպումն ու գործունեությունը թուրքական ռազմակալման ժամանակ, Ե., «Հանդես» գիտամեթոդական հոդվածների ժողովածու, N22, 2022, էջ 173-206:
99. Սալիյան Ա.Ս., Թուրքական հետախուզական կազմակերպություններն ու խմբերը քեմալական շարժման տարիներին (1919-1923 թթ.), Ե., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N4, 2022, էջ 271-291:
100. Սարգսյան Ս.Թ., Ազգ-բանակ միասնությունը կարևորագույն գործոն, Ե., «Регион и мир», научноаналитический журнал, N1, 2022, с. 37-44:
101. Սարգսյան Ս.Թ., Քաղաքական կացությունը և ազգային կյանքը Կիլիկիայում 1918-1920 թթ., Ե., «Регион и мир», научноаналитический журнал, N2, 2022, с. 36-43:
102. Սարգսյան Ս.Թ., Հայկական հարցը և Հայ Սահմանադրական ռամկավարները, Ե., «Регион и мир», научноаналитический журнал, N3, 2022, с. 47-52:
103. Սարգսյան Ս.Թ., Անկախության հռչակումը Կիլիկիայում (1920 թ.), Ե., «Регион и мир», научноаналитический журнал, N5, 2022, с. 45-55:
104. Սարգսյան Ս.Թ., Հաճընի հերոսամարտը. պարտության պատճառները և պատասխանատվության հարցը, Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N2, 2022, էջ 34-46:
105. Սարգսյան Վ.Դ., Տեղական ինքնակառավարման համակարգի ձևավորումը Վրաստանում և դրա ազդեցությունը Ջավախքի վրա (1991-2021 թթ.), Եր., Проблемы социально-экономического развития: Поиски, Перспективы, Решения: Сборник научных статей, N1 (6), 2022, ст. 150-164.
106. Սարգսյան Վ.Դ., Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունները Վրաստանում 2021 թ. և դրանց ազդեցությունները Ջավախքի վրա, Եր., Проблемы социально-экономического развития: Поиски, Перспективы, Решения: Сборник научных статей, N 2 (7), 2022, ст. 54-64.
107. Ստեփանյան Գ.Ս., Հայերի էթնիկ գտումների և ցեղասպանական քաղաքականության իրագործման փուլերն Արևելյան Այսրկովկասում (XI-XX դդ.), Գ մաս, Ե., «Գիտական Արցախ», N1 (12), 2022, էջ 45-60:
108. Ստեփանյան Գ.Ս., Հայերի էթնիկ գտումների և ցեղասպանական քաղաքականության իրագործման փուլերն Արևելյան Այսրկովկասում (XI-XX դդ.), Գ մասի շարունակություն, Ե., «Գիտական Արցախ», N2 (13), 2022, էջ 25-42:
109. Ստեփանյան Գ.Ս., Արցախահայերը Բաքուի նաֆթարդիւնաբերութեան հիմնադիրներ եւ բարեգործներ (ԺԹ. դարի երկրորդ կես-Ի. դարասկիզբ), Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հտ. 42/2, 2022, էջ 329-367:
110. Սուքիասյան Հ.Կ., Գարեգին Լևոնյանի անտիպ ինքնակենսագրությունները (ծննդյան 150-ամյակի առթիվ), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3, 2022, էջ 234-244:
111. Վարդանյան Ա.Ս., Մամիկոնյանների ծագման խնդիրը պատմագիտության մեջ և նրանց նախահայրենիքի տեղորոշման հարցը, Ե., «Հայագիտության հարցեր», N2, 2022, էջ 13-30:
112. Վարդանյան Ա.Ս., Մամիկոնյանների գործունեության սկիզբը Մեծ Հայքում, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N3, 2022, էջ 81-93:

113. Վարդումյան Գ.Դ., Հին հայոց պետականության գաղափարի արտացոլումը «Վիպասանքում», Ե., «Գրականության և մշակույթի արդի հիմնախնդիրներ», Վ. Բրյուսովի անվ. պետ. համալսարան, պրակ ԺԳ, 2022, էջ 9-19:
114. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Միխիթարեան հայրերու կրթական գործունեութիւնը Հալէպի մէջ, Ե., «Կրթութիւն 21-րդ դարում, թիվ 1 (7), 2022, էջ 233-239:
115. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Ճարապլուսի հայ համայնքի պատմութիւնը (Ա. մաս), Էջմիածին, «Էջմիածին» հանդես, թիվ Բ., 2022, էջ 94-106:
116. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Ճարապլուսի հայ համայնքի պատմութիւնը (Բ. մաս), Էջմիածին, «Էջմիածին» հանդես, թիվ Գ., 2022, էջ 113-126:
117. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Սեդա Տ. Օհանեան, Միջագետք (Իրաք)ի հայ գաղթօճախը վաղնջական ժամանակներէն մինչեւ XX դար, ՀՀ ԳԱԱ Պատմ. ինստ. հրատ., Երևան, 2020, 200 էջ, Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդէս», հտ. 42/2, 2022, էջ 593-598 (գրախոսություն):
118. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Յոբելեար, Սեդա Օհանեանի ութսուն ամեակին նուիրուած, «Մեծ կարօտի կանչով», Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N2 (29), 2022, էջ 257-259:
119. Azatyan Sh.X., Hagiographic Episodes and Symbols as a Reflection of Early Medieval Mindset and Imagination, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N2, 2022, էջ 19-28.
120. Bablunyan A.R., The Consequences of the Armenian Genocide in Diarbekir (Tigranakert) province, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N3, 2022, էջ 44-56.
121. Bakhchinyan A.H., Karttunen Klaus, Armenia and Finland: Early Contacts, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N1, 2022, էջ 66-81:
122. Bakhchinyan A.H., A Concise History of Armenian Theatre and Cinema, Warszawa, «Studia Teatralne Europy Środkowo-Wschodniej», N2, 2022, pp. 11-20.
123. Bakhchinyan A.H., Armenia's Love for Shakespeare, Warszawa, «Studia Teatralne Europy Środkowo-Wschodniej», N2, 2022, pp. 70-79.
124. Bakhchinyan A.H., John Updike (1932-2009) and the Armenians, Պէյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդէս», հտ. 42/2, 2022, էջ 569-574:
125. Gevorgyan Z.H., Women, Paper and Power in the Medieval Period <https://evnreport.com/raw-unfiltered/women-paper-and-power-in-the-medieval-period/>
126. Ghambaryan A.V., Military Mission of the First Republic of Armenia in the USA and Commander Andranik, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N3, 2022, էջ 74-88:
127. Ginosyan N.L., Armenia's Hour of Destiny, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N2, 2022, էջ 238-234:
128. Ginosyan N.L., Correspondence between Arshak Safrastyan and the Foreign Office Regarding Reparations of the “Abandoned Properties” Owned by Armenians and Located in the Republic of Turkey, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N3, 2022, էջ 233-251:
129. Esoyan M.A., The coverage of situation of Western Armenians and Cilician Armenian's massacre in 1909 in the pages of Egyptian Armenian periodical “Arshaloys”, Y., Bulletin of the institute of Oriental Studies, Vol. 2, Issue 1, 2022, pp. 66-74
130. Esoyan M.A., Egyptian Armenian “Artemis” periodical, Yerevan, Review of Armenian Studies, N2, 2022, pp. 29-38

131. Harutyunyan M.G., Remarkable episodes from the study of the manuscripts of Karatak, Getashen, Shushi of Artsakh according to the «Ardzagank» periodical, СПб., «Национальная ассоциация ученых» (НАУ), т. 1, N80, 2022, pp. 16-20.
132. Hovhannisyan G.H., The Armenian Nationalist-Liberal (Reorganized Hunchakian) Party in 1917-1921, Y., «Fundamental Armenology», N1, 2022, pp. 6-14
<https://arar.sci.am/dlibra/publication/351049/edition/323445/content>
133. Khachatryan H.A., The Northern k'ustak administrative units of the Sasanian Iran in 6th century CE, Siedlce, Polska, "Historia i Świat", N11, 2022, pp. 155-163.
134. Khoudinyan G.S., "The hero in the whirlpool of Genocide: The bloody odyssey of Sebastatsi Murad," in Zabel Yesayan, Murad's Journey from Sivas to Batum, trans. by Ara Stepan Melkonian (Yerevan: AGMI Publishing House, 2022), p. 11-16.
135. Margaryan E.H., Pierre Briant, From Cyrus to Seleukos: Studies in Achaemenid and Hellenistic History, Ancient Iran Series, vol. 5, "UCI Jordan Center for Persian Studies", 2018, 327 p., "Iran and the Caucasus", 2022, p. 99-100 (Book Reviews).
136. Melikyan V.H., Important Episodes From General Andranik's Activity, Y., "Fundamental Armenology", Issue-2(16), 2022, p. 70-73.
137. Melkonyan A.A., Observations on current regional issues (Steps to counter the Azerbaijani- Turkish tandem), Ե., «Պատմաքաղաքական հանդես», N1, 2022, էջ 224-231:
138. Melkonyan A.A., The ancient and medieval stages of Armenian statehood, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1, 2022, էջ 33-47:
139. Mkrtchyan K.G., The Issue of Higher Education in the Iranian-Armenian Community (2000–2004), Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N2 (29), 2022, էջ 62-72:
140. Ohanyan S.T., Repatriation of Armenian Refugees from Mesopotamia (Iraq) in the 1920s, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N3, 2022, էջ 57-73:
141. Petoyan S.H., The Book Publishing Activities of the Basel Evangelical Missionary Society in Shushi in the 20s-30s of the 19th Century, Artsakh State University Proceedings - Social Sciences, Vol.1, 2022, pp. 186-194.
142. Sahakyan R.O., Records of Vardan of Khanasor on Armenian-Tatar confrontations, 1905-1906, Y., «Fundamental Armenology», N1, 2022, pp. 20-38.
<https://arar.sci.am/dlibra/publication/351054/edition/323459/content>
143. Sargsyan V.S., C. F. Lehmann-Haupt's Studies On Assyrian Inscriptions Of The Armenian Highland, Y., «Բանբեր Արևելագիտության ինստիտուտի» /Bulletin Of The Institute Of Oriental Studies (BIOS), vol.II/1, 2022, pp. 13-21.
144. Stepanyan G.S., The "Great Azerbaijan" Project in the Pan-Turkish Concept of the Musavatists, Young Turks and Kemalists, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N1, 2022, էջ 5-51:
145. Tokhatyan K.S., Petroglyphs in Armenian Highland.- "Historical and cultural heritage of Armenia", «Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական կենտրոն», Ե., 2022, էջ 21-31:
146. Азатян Ш.Х., Отражение городской среды в армянских агиографических сочинениях VI–VIII веков // Urbis et Orbis. Микроистория и семиотика города, 2022, N2(3), с. 12-29.
147. Алексанян О.С., Динамика численного роста армянского населения в СССР, "Союз Советских Социалистических Республик как историко-культурный феномен: национально-государственное строительство" (доклады 4-й международной науч.-практ. конференции, посвященной 100-летию образования СССР, Москва, 20 декабря, 2022 г.), М., 2022, с. 177-181.

148. Амирджян А.О., Кризис Персидской империи и пробуждение освободительных движений персидско-подданного армянского населения (конец XVIII в.), «Этнополитические конфликты на Кавказе и Ближнем Востоке и механизмы их урегулирования: история и современность»: материалы международной научно-практической конференции (Ставрополь, 21-22 октября, 2022), Ростов-на Дону; Таганрог, изд. Южного федерального университета, 2022, с. 9-13.
149. Вардумян Г.Д., Архаическая эпика о зарождении древнеармянской государственности, Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N2(25), 2022, էջ էջ 3-28:
150. Гарибджанян С.Г., Биографии ученых в документах, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտություններ», N1, 2022, էջ 304-313:
151. Гарибджанян С.Г., Морус (Маргар) Асратян (к 120-летию со дня рождения), Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտություններ», N2, 2022, էջ 299-303.
152. Гарибджанян С.Г., Документы из биографии Иосифа Орбели (К 135-летию со дня рождения Иосифа Орбели), Ե., «Հայոց պատմության հարցեր» գիտական պարբերական, N1, 2022, էջ 188-194:
153. Маргарян Е.Г., Из истории французских эллинистических исследований, М., “Диалог со временем: Альманах интеллектуальной истории”, N78, 2022, с. 102-117.
154. Маргарян Е.Г., Монголы пришли. Судьбы Великой восточной церкви, Ер., “Конфуцианские чтения в РАУ” (сборник статей на основе докладов третьей международной синологической конференции), изд. “РАУ”, составитель и ответственный редактор: профессор Е.Г. Маргарян, 2022, с. 9-52.
155. Маргарян Е.Г., Христианские святые в броне и с парамерием наголо: образ воина-исповедника в византийской иконографии (1). Приевфратская пограничная зона и христианство, Новгород, “Визуальная теология”, т. 4, N1, 2022, с. 39-57.
156. Маргарян Е.Г., Христианские святые в броне и с парамерием наголо: образ воина-исповедника в византийской иконографии (2). Приевфратская пограничная зона и христианство, Новгород, “Визуальная теология”, т. 4, N2, 2022, с. 202-226.
157. Марукян А.Ц., Сравнительный анализ последствий Геноцида армян и Руандийского геноцида, Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N1, 2022, էջ 32-51:
158. Марукян А.Ц., Историческое значение присоединения Восточной Армении к России, «Избранные страницы российско-армянского стратегического союза», сборник статей, Ер., 2022, с. 39-43.
159. Махмуриян Г.Г., Об отказе османского правительства от Батумского договора, Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտություններ», N3, 2022, էջ 9-26:
160. Меликян В.Г., Армянский вопрос в контексте проблемы власти в Закавказье в 1917-1918 гг., Ե., «Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես, N1, 2022, էջ 52-65:
161. Меликян В.Г., Проблема власти в Закавказье в 1917-1918 гг., «Этнополитические конфликты на Кавказе и Ближнем Востоке и механизмы их урегулирования: история и современность»: материалы международной научно-практической конференции (Ставрополь, 21-22 октября, 2022), Ростов-на Дону; Таганрог, изд. Южного федерального университета, 2022, с. 18-25.
162. Мелконян А.А., Крючков И.В., Крючкова Н.Д., Внешняя торговля Британской Индии на рубеже XIX-XX вв. (по материалам дипломатических представителей), Республика Калмыкия, Oriental Studies, 2022, Vol. 15, Is. 2, pp. 200-213 <https://kigiran.elpub.ru/jour/article/view/3636/2637>

163. Мелконян А.А., Крючков И.В., Крючкова Н.Д., Керман и Систан в экономической конкуренции России и Великобритании в Восточной Персии на рубеже XIX-XX вв., *Oriental Studies*, 2022, Vol. 15, Is. 5, pp. 919-929.
164. Петоян С.Г., Обзоры армянской периодической печати (1910 г.), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N3, 2022, էջ 289-303:
165. Тунян В.Г., Подходы к признанию Геноцида армян в конце XX–начало XXI вв., Ե., «Պատմություն և քաղաքականություն», N1, 2022, էջ 3-10:
166. Тунян В.Г., Заявления Государственной Думы РФ относительно Геноцида армян. конец XX в.-начало XXI в., Ер., Армения Россия: дружба, сотрудничество и взаимная помощь, 2022, с. 53-57.
167. Тунян В.Г., Подход Х.А. Вермишева к российско-армянским отношениям, Ер., Избранные страницы российско-армянского стратегического союза, 2022, с. 49-53.
168. Тунян В.Г., Культурное возрождение армян в XIX-нач. XX вв., Ե., Գալատի պետական համալսարանի «Գիտական հոդվածների ժողովածու», N13, 2022, էջ 241-250:
169. Шагиданова К.И., Армянский торговый капитал в экономике Российского государства, Белгород, “Оригинальные исследования (ОРИС)”, N4, 2022, с. 195-205.
170. Хачатрян Г.А., Нахарарские (княжеские) владения Марзпанской Армении (V-VI вв.), Ե., «Պատմաբանասիրական հանդես», N2, 2022, էջ 47-62:
171. Хачатрян К.Г., Судьбоносное значение победы в сталинградской битве в истории армянского народа и армянской советской государственности, “Военно-исторические аспекты жизни Юга России XVII–XXI вв.: вопросы изучения и музеефикации” (материалы IV Международной науч.-практ. конференции, приуроченной к 80-летию начала контрнаступления советских войск под Сталинградом, 29–30 сентября, 2022 г.), Волгоград, изд. “ВолГУ”, 2022, с. 113-118.

Հոդվածները հրատարակվել են «Բարեգործությունը հայոց մեջ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում՝ նվիրված «Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերության» հիմնադրման 140-ամյակին (16 նոյեմբերի 2021 թ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ, 2022, 354 էջ:

172. Ադամյան Ն.Ս., Կովկասի Հայոց բարեգործական ընկերության որբախնամ գործունեության պատմությունից Առաջին աշխարհամարտի տարիներին, էջ 329-345:
173. Ամիրջանյան Հ.Հ., Հոգևոր նվիրատվությունները որպես բարեգործության յուրօրինակ դրսևորում (Ղուկաս Կարնեցու կաթողիկոսության ժամանակաշրջանի օրինակով. XVIII դ.), էջ 106-116:
174. Խառատյան Ա.Ա., Զմյուռնահայ կրթական և բարեսիրական ընկերությունը XIX դարի 40-ական թթ., էջ 40-52:
175. Հայրապետյան Ա.Ս., «Եղբայրական օգնության» Ալեքսանդրապոլի կոմիտեի գործունեությունն առաջին աշխարհամարտի տարիներին, էջ 204-221:
176. Հովսեփյան Մ.Վ., «Հայրենիքի տուրքը» պոլսահայ մամուլի էջերում 1919-1920 թթ.:
177. Մելիքյան Վ.Հ., Քաղաքների համառոտաստանյան միության Կովկասյան բաժանմունքի գործունեությունը (1912-1918 թթ.), էջ 222-247:
178. Մկրտչյան Կ.Գ., Իրանահայ բարեգործ Արսեն Մինասյան, էջ 320-328:

179. Սահակյան Ռ.Օ., Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերության գործունեությունը Էրզրումում (1916 թ.), էջ 247-262:
180. Ստեփանյան Գ.Ս., Բաքվի հայոց մարդասիրական ընկերության պատմությունից (XIX դարի երկրորդ կես-XX դարի սկիզբ), էջ 117-138:
181. Քոսյան Լ.Ս., Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերությունը և արևմտահայ գաղթականությունը (1895-1899 թթ.), էջ 194-203:
182. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Բարեգործությունը Սուրիոյ հիւսիս-արեւելեան շրջանները գաղթած բշերիկցի (քրտախօս) հայերու, էջ 282-295:

Հոդվածները հրատարակվել են «Վերակազմյալ Հնչակյան կուսակցության ստեղծման 125 և Արփիար Արփիարյանի ծննդյան 170 ամյակներին նվիրված» միջազգային գիտաժողովի (1 հունիսի 2021 թ.) նյութերի ժողովածուում, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 239 էջ:

183. Ավագյան Բ.Ռ., Արևմուտքում հայ առաջին լոբբիստական կազմակերպությունների հիմնադիր, Վերակազմյալ Հնչակյան Միհրան Սվազյանը Հայաստանի ռազմավարական կողմնորոշման մասին, էջ 125-139:
184. Խառատյան Ա.Ա., Արփիար Արփիարյանը «Մշակի» աշխատակից, էջ 3-18:
185. Կարապետյան Ա.Հ., Դրվագներ Վան-Վասպուրականում Արմենական, Հնչակյան և Դաշնակցական կուսակցությունների գործունեությունից, էջ 148-162:
186. Հայրապետյան Ա.Ս., Ս.Դ.Հ.Կ. Ալեքսանդրապոլի կառույցը 1903 թ. հունիսի 12-ի օրենքի դեմ պայքարում, էջ 173-187:
187. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Արփիար Արփիարյան. հասարակական-քաղաքական հայացքներն ու գործունեությունը, էջ 32-51:
188. Ղամբարյան Ա.Վ., ԱՄՆ-ում Հայաստանի Առաջին Հանրապետության ռազմական առաքելության գործունեության լուսաբանումը Հնչակյան մամուլի էջերում (1919 թ.), էջ 108-124:
189. Մկրտչյան Կ.Գ., Հնչակյան կուսակցության մասնակցությունը 1905-1911 թթ. սահմանադրական հեղափոխությանը իրանահայ գաղթօջախում, էջ 140-147:
190. Սարգսյան Ս.Թ., Մ. Տամատյանի և Ա. Արփիարյանի գաղափարական ներհակությունները, էջ 19-31:
191. Սուքիասյան Հ.Կ., Հայ ժողովրդական կուսակցության «Քաղաքական մոմենտի մասին» բանաձևի ճակատագրի շուրջ, էջ 163-172:

Հոդվածները հրատարակվել են «Կրթամշակութային կյանքն Արցախում» գիտաժողովի նյութերում, Ե., «Համազգային հայ կրթական և մշակութային միություն», 2022, 416 էջ:

192. Ամիրջանյան Հ.Հ., Ղարաբաղի թեմական հոգևոր դպրոցի գործունեությունը 1870-1873 թթ. ըստ «Արարատ» ամսագրի, էջ 16-30:
193. Գասպարյան Դ.Վ., Կրթության դրվածքը և «Գրականություն», «Հայ գրականություն» առարկաների ուսուցումը հանրակրթական դպրոցում, էջ 60-79:
194. Թոխարյան Կ.Ս., Արցախ աշխարհ. Քարվաճառի լեռների ժայռապատկերները, էջ 80-109:
195. Հարությունյան Մ.Գ., Արցախի ձեռագրական ժառանգությունը 18-րդ դարի երկրորդ կեսին, էջ 110-129:
196. Մախմուրյան Գ.Գ., Կրթությունը Շուշիի և Ալեքսանդրապոլի գավառներում ու նրա սոցիալական արտահայտությունն ըստ 1910-1917 թթ. «Կովկասյան տարեգրքի» տվյալների, էջ 130-153:

197. Մաղալյան Ա.Վ., Ղարաբաղի խանության և Օսմանյան կայսրության առնչությունների պատմությունից, էջ 154–175:
198. Մելքոնյան Ա.Ա., Ջավախքի արցախցի գավակը՝ Ջալալ Տեր-Գրիգորյան, էջ 176–192:
199. Մկրտչյան Կ.Գ., Արցախի Հանրապետության մշակութային հանդուրժողական քաղաքականությունը Շուշիի պարսկական մզկիթի օրինակով, էջ 229–241:
200. Շահնազարյան Ա.Ի., Տավուշ գավառի ու Արցախ-Խաչենի առնչությունները XII–XIII դարերում, էջ 242–251:
201. Պետոյան Ս.Հ., Վահան և Սմբատ Դադյանցների գրահրատարակչական գործունեությունը Շուշիում 1880-ական թվականներին, էջ 252–274:
202. Ստեփանյան Գ.Ս., Արցախահայերը Բաքվի նավթարդյունաբերության հիմնադիրներ (XIX դարի երկրորդ կես–XX դարասկիզբ), էջ 344–370:
203. Վարդումյան Գ.Դ., Դրվագներ Արցախի ազգագրական անցյալից, էջ 387–408:

Հոդվածները հրատարակվել են «Արցախի հանրապետության և Հայաստանի (երրորդ) հանրապետության հռչակման 30-ամյակ» միջազգային գիտաժողովի (Ստեփանակերտ–Երևան, 19-23 սեպտեմբերի, 2021) նյութերում, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 391 էջ:

204. Ամիրջանյան Հ.Հ., Հայ Եկեղեցու Ղարաբաղի թեմի կրթական կյանքի արտացոլումն «Արարատ» ամսագրում (1905–1917 թթ.), էջ 175–187:
205. Գասպարյան Դ.Վ., Գրական կյանքն Արցախում 1991–2021 թթ., էջ 355–375:
206. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Արցախի պետականության պատմության լուսաբանումը հայաստանյան պատմագիտության մեջ (1991–2021 թթ.), էջ 154–174:
207. Մախմուրյան Գ.Գ., 1991 թ. սեպտեմբերի 2-ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հռչակման ներքին և արտաքին քաղաքական նախադրյալները, էջ 121–153:
208. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայոց պետականության արցախյան շղթան, էջ 22–33:
209. Մովսեսյան Ն.Մ., Լեռնային Ղարաբաղում (Արցախում) 1920 թ. փետրվար–մայիսի ռազմական գործողությունները հայ պատմագիտության մեջ, էջ 225–247:
210. Մկրտչյան Կ.Գ., Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորումն Իրանի արտաքին քաղաքականության համատեքստում, էջ 286–301:

Հոդվածները հրատարակվել են «Օտար աղբյուրները հայկական գաղթավայրերի մասին» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, նվիրված՝ Կալկաթայի Հայոց մարդասիրական ճեմարանի հիմնադրման 200-ամյակին, պրակ Բ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 247 էջ:

211. Ավագյան Բ.Ռ., Օսմանյան կայսրությունում ԱՄՆ-ի դիվանագիտական և միսիոներական ներկայացուցիչները Հայոց ցեղասպանության մասին և ամերիկահայությունը, էջ 151–171:
212. Բախչինյան Ա.Հ., Դանիել Դեֆոն հայերի մասին, էջ 69–78:
213. Թաջիրեան Է.Խ., Յովհաննես Թովմաճանեանը Հնդկաստանում, էջ 27–49:
214. Ղարախանյան Վ.Մ., Թոմաս Մկրտիչյանն ու Արշակ Սաֆրաստյանը բրիտանական հետախուզական ծառայություններում Առաջին աշխարհամարտի տարիներին, էջ 117–138:
215. Մկրտչյան Կ.Գ., Իրանական պաշտոնական դիրքորոշումը հայ համայնքի իրավական կարգավիճակի հարցում, էջ 206–228:
216. Շախկյան Գ.Ս., Հայաստանի և հայերի վերաբերյալ վկայությունները Աուգուստ Ֆրայհեր ֆոն Հաքստհաուզենի «Անդրկովկաս» աշխատության մեջ, էջ 79–89:

217. Սարգսյան Վ.Դ., Կրոնական խնդիրը Վրաստանում: Հայաստանյաց Առաքելական եկեղեցու Վիրահայոց թեմի իրավական կարգավիճակի, սեփականության իրավունքի և եկեղեցիների պատկանելության խնդրի քննարկումը վրացական մամուլում, էջ 229-244:
218. Ստեփանյան Գ.Ս., Պրոֆ. Իլյա Բերյոզինի «Ճանապարհորդություն Դադստանում և Այսրկովկասում» աշխատությունը որպես Արևելյան Այսրկովկասի հայության պատմության սկզբնաղբյուր, էջ 90-95:
219. Օհանեան Ս.Տ., 18-րդ դարու Իրաքի հայ գաղթածախն ըստ պատմաբան Թապըթ Ապտուլլահի, էջ 50-68:
220. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Հալեպահայ բժիշկները բժիշկ Թահա Իսհակ Ալ-Քայալիի «Հալեպի բժշկութեան, բժիշկներու, ատամնաբոյժներու եւ դեղագործներու պատմութիւն»-ը աշխատութեան մէջ, էջ 190-205:

Հոդվածները հրատարակվել են «Հայաստանը և տարածաշրջանը. դասեր, արժևորումներ, հեռնկարներ» 1921 թ. Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի 100-ամյանկին նվիրված միջազգային գիտաժողովի (19-21 հոկտեմբերի, 2021 թ.) զեկուցումների ժողովածուում, Ե., «Լուսակն», 2022, էջ 181-198:

221. Հակոբյան Ա.Մ., Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի համեմատական վերլուծություն, էջ 61-103:
222. Մարության Ա.Յ., 1921 թ. հոկտեմբերի 13-ի Կարսի «պայմանագրի» պատմաիրավական գնահատականն ու Հայաստանի համար դրա դրույթների գործադրման հետևանքները, էջ 181-198:
223. Մելքոնյան Ա.Ա., Համաթյուրքականության ծրագրերը Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերում, էջ 19-40:

Հոդվածները հրատարակվել են «Հայկական հարցը միջազգային հարաբերություններում (1895-1923 թթ.)»: Հոդվածների ժողովածուում /Խմբ.՝ Ա.Ա. Մելքոնյան, Ե., ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2022, 320 էջ:

224. Մելիքյան Վ.Հ., Միջպետական տարածքային և սահմանային խնդիրները անդրկովկասյան հանրապետությունների անկախությունների հռչակումից հետո (1918 թ. հունիս-հուլիս), էջ 150-196:
225. Մելքոնյան Ա.Ա., Համաթյուրքականության ծրագրերը 1921 թ. Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերում, էջ 259-276:
226. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայկական տարածքների խնդիրը 1921 թ. Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերում (հայացք 100 տարի անց), էջ 277-290:
227. Սահակյան Ռ.Օ., Ալեքսանդրապոլի և գավառի թուրքական բռնազավթման մասին («Կոմունիստ» թերթի 1920-1921 թթ. հաղորդագրություններում), էջ 291-317:
228. Սահակյան Ռ.Օ., Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան (Ա-Դո), էջ 7-44:
229. Melikyan V.G., The Reactions and Decisions of Transcaucasian and Armenian Parties on the Declaration of the Republic of Armenia, p. 126-149.
230. Sahakyan R.O., Discussions of the Armenian Question at the Second Congress of the Comintern and the First Congress of the Peoples of the East, p. 233-258.
231. Sahakyan R.O., Records of Vardan of Khanasor on Armenian-Tatar Confrontations of 1905–1906, p. 81-108.

232. Меликян В.Г., Армянский вопрос в контексте проблемы власти в Закавказье в 1917–1918 гг., с. 109-125.
233. Саакян Р.О., Первый съезд народов востока (стенографический отчет: Армения и Армянский вопрос), с. 197-232.

Հոդվածներ, որոնք լույս են տեսել 2022 թ., բայց թվագրված են 2021 թ. և դուրս են մնացել 2021 թ. հաշվետվությունից

234. Թորոսյան Վ.Հ., Սսի ԺԳ դարասկզբի եկեղեցական ժողովը հայ-լատին հարաբերությունների համատեքստում, Ե., «Տարեգիրք» (Արվեստագիտական և հումանիտար հետազոտություններ), «Գեղարվեստի ակադեմիա», թիվ 2, 2021, էջ 125-139:
235. Կոնինյան Մ.Կ., Հայկական մշակութային ժառանգության նկատմամբ երիտթուրքերի «մշակութային ցեղասպանության» քաղաքականության շարունակությունը քեմալականների կողմից 1920-ական թվականներին, Ե., «Գիտական Արցախ», N4 (11), 2021, էջ 54-63:
236. Margaryan E.H., Contemporary nomothetic approaches to the analysis of world history dynamics: “Re-orientation” or “Orientalisation” of contemporary historiographical awareness, Neapol, “L’Orientale”, vol. XCII, 2021, p. 575-603.

6. Պատմության ինստիտուտ
Տնօրեն՝ ակ. Ա. Մելքոնյան
Փոխտնօրեն՝ պ.գ.դ. Կ. Խաչատրյան
Գիտքարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան
Էլեկտրոնային փոստ՝ history@sci.am և patminst@sci.am
Կայքէջ՝ www.academhistory.am
Մասնագիտական խորհուրդ 004՝ «Հայոց պատմություն»
Նախագահ՝ ակ. Ա. Մելքոնյան, գիտքարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան

7. Հաշվետու տարում պաշտպանված դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների քանակը:

8. Տեղեկություններ հաշվետու տարում պատվավոր կոչումների և պարգևատրումների արժանացած գիտնականների մասին (անունը, ազգանունը, պարգևի լրիվ անվանումը):
Ա.Ա. Խառատյանը պարգևատրվել է Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի «Հենրի Մորգենթաու» մեդալով:

9. Գիտության և կրթության ոլորտում համագործակցությունը ՀՀ բուհերի և այլ կազմակերպությունների հետ՝ նշելով համատեղողների թվաքանակն ըստ կազմակերպությունների, յուրաքանչյուր կազմակերպության հետ համատեղ հրապարակումները:

«Բանբեր հայագիտության» միջազգային գիտական հանդես - 2

«Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲՀ «Ուսումնա-սպորտային համալիր» հիմնարկ - 1

Գորիսի պետական համալսարան - 1

«Երկիր խմբագրություն» ՍՊԸ-1
 Երևանի «Գլաձոր» համալսարան – 2
 Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտ - 1
 Երևանի «Հայբուսակ» համալսարան-1
 Երևանի թիվ 112 ավագ դպրոց – 1
 Երևանի Խ. Սամուելյանի անվան հ. 47 միջնակարգ դպրոց - 1
 Երևանի Պ. Ի. Չայկովսկու անվան միջնակարգ երաժշտական մասնագիտական դպրոց - 1
 Երևանի պետական համալսարան – 6
 Երևանի պետական տնտեսագիտական համալսարան - 1
 «Էրեբունի» պատմահնագիտական արգելոց-թանգարան-1
 Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան-1
 Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հենակետային վարժարան - 1
 Հայ-Ռուսական համալսարան –2
 Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան-1
 Հայաստանի ամերիկյան համալսարան - 1
 Հայաստանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա - 1
 Հայաստանի Հանրային ռադիո - 1
 ՀՀ բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն-1
 ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոն (Մագիստրատուրա) - 6
 ՀՀ ԳԱԱ Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ - 1
 ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր - 1
 Մայր Աթոռ Ս.Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր աստվածաբանական ճեմարան - 1
 Մխիթար Հերացու անվան բժշկական պետական համալսարան-1
 Մոսկվայի պետական հալասարանի Երևանի մասնաճյուղ -2
 «Շահամիր Շահամիրյան» կրթահամալիր - 1
 «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորի» ԲԿ ՓԲԸ պետական բժշկական քոլեջ-1
 «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ» ԲԿ ՓԲԸ պետական բժշկական քոլեջ-1
 Սևանի Վազգենյան հոգևոր դպրանոց - 1
 Սևանի Վազգենյան հոգևոր դպրանոց-1
 Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարան – 2
 «ՎԷՄ» համահայկական հանդես - 1
 «Регион и мир», научно-аналитический журнал-1

Արցախի պետական համալսարանի հետ-մեկ ժողովածու

Հայաստանի Հանրապետության Վետերանների միավորում «Եվրասիական հետազոտությունների ինստիտուտ» զարգացման հիմնադրամի հայկական մասնաճյուղի հետ-մեկ գիրք

Համազգային հայ կրթական և մշակութային միության հետ-մեկ ժողովածու

Համազգային հայ կրթական և մշակութային միության ու Արցախի պետական համալսարանի հետ-գիտաժողով

«Ընդդեմ իրավական կամայականության» հասարակական կազմակերպության և Մարդու իրավունքների և ցեղասպանագիտության կենտրոնի հետ-գիտագործնական կոնֆերանս

Կարեն Դեմիրճյանի թանգարանի հետ-գիտաժողով

Մատենադարանի հետ-գիտաժողով

Հայաստանի ազգային գրադարանի հետ-միջազգային գիտաժողով

«Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտ» հիմնադրամի, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի, Հայկազյան համալսարանի (Լիբանան), Սալոնիկի Արիստոտելի անվան համալսարանի պոնտագիտության ամբիոնի (Հունաստան) հետ-միջազգային գիտաժողով

ՄԴՀԿ կենտրոնական վարչության հետ-գիտաժողով

ՀՀ ԳԱԱ նախագահության հետ-գրքի շնորհանդես

Համազգային հայ կրթական և մշակութային միության հետ-ժողովածուի շնորհանդես

Արցախի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Արցախի Հանրապետության կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության հետ- գիտագործնական համաժողով

ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության, Արվեստի, Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտների, ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի իրանագիտության ամբիոնի հետ – մեկ աշխատաժողով

Երևանում Մոսկվայի «Մոսկվայի տուն» մշակութային և բիզնես կենտրոն հետ-ռուսաց լեզվի անվճար դասընթաց

Աղյուսակ 1

2022 թ. թեմատիկայի ամփոփ տվյալներ

№	Կազմակերպությունը	Թեմաների կամ պայմանագրերի թիվը (5) և ֆինանսավորման ծավալը (257.735,6 հազ. դր.)			
		Նպատակային ֆինանսավորում	Բազային ֆինանսավորում	Գիտկոմից ստացված այլ ֆինանսավորում	Տնտ.պայմանագրեր
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	-	224.860,3	32.875,3	

Աղյուսակ 2

Արտոնագրային ցուցանիշներ

№	Կազմակերպությունը	Արտոնագրերի հայտերի թիվը	Դրական որոշումների թիվը	Ստացված արտոնագրերի թիվը
1	2	3	4	5

**ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի անցկացրած հանրապետական և միջազգային գիտական
միջոցառումներ**

№	Միջոցառման անվանումը	Անցկացման վայրն ու ժամանակը, կազմակերպիչները	Մասնակիցների թիվը	
			ընդամենը	այդ թվում՝ արտ. երկրներից
1	«Կրթամշակութային կյանքն Արցախում» խորագրով գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 29.03.2022 Համազգային հայ կրթական և մշակութային միություն, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, Արցախի պետական համալսարան	12	1
2	«Մարադա 30. չպատժված և շարունակվող ցեղասպանություն» խորագրով գիտագործնական կոնֆերանս	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 11.04.2022 ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ «Ընդդեմ իրավական կամայականության» հասարակական կազմակերպություն Մարդու իրավունքների և ցեղասպանագիտության կենտրոն	2	
3	Կարեն Դեմիրճյանի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 15.04.2022 ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Կարեն Դեմիրճյանի թանգարան	2	

4	Ալբերտ Խառատյանի «Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի հայկական այլ գաղթօջախները (XVI-XIX դ. կես)» խորագրով գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 20.05.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ		
5	Գիտաժողով նվիրված Խորանաշատի հիմնադրման 800 ամյակին	ՀՀ Տավուշի մարզ, գյուղ Չինարի 29.05.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, Մատենադարան	3	
6	«Մշակը» պատմության զուգահեռականներում» խորագրով միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված «Մշակի» հիմնադրման 150-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գրադարան 14-16.06.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Հայաստանի ազգային գրադարան	21	4
7	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի Երիտասարդ գիտաշխատողների XLII գիտական նստաշրջան	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 11-12.07.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	15	

8	«Զմյուռնիան հայոց և հունաց ցեղասպանությունների ուղեծիրում. բնաջնջում, հրկիզում և տարագրություն (սեպտեմբեր, 1922 թ.)» խորագրով միջազգային գիտաժողով	Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի գիտաժողովների սրահ 14-16.09.2022 թ. «Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտ» հիմնադրամ ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Հայկազյան համալսարան (Լիբանան) Սալոնիկի Արիստոտելի անվան համալսարանի պոնտագիտության ամբիոն (Հունաստան)	4	14
9	«ՄԴՀԿ 135 ամյակ- ազատագրական պայքարից անկախ պետականություն» խորագրով գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 22.09.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ՄԴՀԿ կենտրոնական վարչություն	4	2
10	Սերբ լրագրող Վեսնա Պեշիչի «Կոչիր ինձ գարուն. վեպ Հայաստանի և հայերի մասին» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 27.09.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	50	2
11	«Կիլիկիայի հայությունը 1908-1922 թթ.» խորագրով միջազգային գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 4.10.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	7	1

12	«Հայոց պատմություն. «Մշակ» շաբաթաթերթի հիմնադրման 150-ամյակ» թեմայով նամականիշի մարում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 11.10.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	40	
13	«Ուժացման հիմնախնդիրները և մարտահրավերներն արդի Սփյուռքում» թեմայով կլոր սեղան քննարկում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 11.10.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	45	3
14	«Հին Հայաստանի պատմություն և մշակույթ» խորագրով միջազգային գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 20-21.10.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	6	3
15	ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի արտասահմանյան անդամ Կլոդ-Արմեն Մուրաֆյանի «Երուսաղեմը եւ հայերը մինչեւ օսմանյան տիրապետություն (1516 թ.)» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 1.11.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	50	4
16	Պարույր Հակոբյանի «Տառապանքներով լեցուն կյանքիս մասին» հուշագրության շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 4.11.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ նախագահություն ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	50	

17	Հալեպի «Քարեն Եփփե» ազգային ճեմարանի հիմնադրման 75-ամյակին նվիրված «Օտար աղբյուրները հայկական գաղթավայրերի մասին» միջազգային երրորդ գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 8.11.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	9	4
18	«Հայ որբերը որպես ցեղասպանության զոհեր» խորագրով կլոր սեղան-քննարկում՝ նվիրված Լիբանանի Ջբելի «Թռչնոց բույն» որբանոցի ստեղծման 100 ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 15.11.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	2	3
19	«Կրթամշակութային կյանքն Արցախում: Գիտաժողովի նյութեր» ժողովածուի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 22.11.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Համազգային հայ կրթական և մշակութային միություն	55	
20	«Արցախյան հիմնախնդիրը արդի քաղաքական գործընթացների հոլովություն» գիտագործնական համաժողով	Արցախի Հանրապետության Ազգային ժողովի նիստերի դահլիճ 25-26.11.2022 թ. Արցախի Հանրապետության Ազգային ժողով Արցախի Հանրապետության կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	3	
21	Պ.գ.թ. Գնել Ստեփանի Գրիգորյանի ծննդյան 75-ամյակին նվիրված հուշ-ցերեկույթ	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 2.12.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	7	

22	«ԽՄԿՄ կազմավորման 100-ամյակը. 1922-2022» խորագրով միջազգային գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 13.12.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	90	7
23	«Իրանական մշակույթի ժառանգությունը Հարավային Կովկասում» խորագրով աշխատաժողով	ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ 22.12.2022 թ. ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտ ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի Իրանագիտության ամբիոն	55	4

Աղյուսակ 4

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատակիցների արտասահման (այդ թվում՝ ԱՊՀ երկրներ) կատարած գործուղումներ

№	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Գործուղված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների մասնակցելու	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու	Բանակցությունների և քննարկումների համար
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	ՌԴ	13		1
		ԻԻՀ	1		
		Վրաստան	1		1
		Եգիպտոս			1

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում արտասահմանյան գիտնականների ընդունելություն

№	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Ընդունված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների մասնակցելու	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու	Բանակցությունների և քննարկումների համար
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	ՌԴ Ստավրոպոլի Հյուսիս-Կովկասյան դաշնային համալսարան, Վ. Տատիշչևի անվ. Աստրախանի պետական համալսարան Ռոստովի և Տագանոգի Հարավային դաշնային համալսարան	25	6	6
2		Վրաստան			2
3		Գերմանիա		2	2

Կազմակերպության միջազգային դրամաշնորհներ

№	Կազմակերպությունը	Թեմայի անվանումը	Հիմնադրամի կամ կազմակերպության անվանումը	Դրամաշնորհի ժամկետը		Ֆինանսավորման ծավալը (\$, €, GBP, pyՃ., դր. և այլն)		Թեմայի դեկավարը
				սկիզբ	ավարտ	ընդհանուր	2022թ. համար	
1	2	3	4	5	6	7	8	

**ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտաշխատողների 2022թ. հրապարակումների
ընդհանուր քանակը**

№	Կազմակերպությունը	Մենագրություններ, հոդվածներ-ի ժողովածուներ, գլուխ(ներ) գրքերում		Ուսումնական և ձեռնարկներ, դասագրքեր		Հոդվածներ գրախոսվող ամսագրերում		Հոդվածներ գիտաժողովների նյութերի ժողովածուներում		Թեզիսներ	
		Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության և ինստիտուտ	28	1	5		142	23	67	4	18	4

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում գործող մասնագիտական խորհուրդների վերաբերյալ

№	Կազմակերպությունը	Ատենախոսության խորհրդի ծածկագիրը	Մասնագիտության ծածկագիրը և անվանումը	Խորհրդի նախագահը, գիտքարտուղարը (գիտ.աստիճան, անուն, ազգանուն)	2022թ. կազմակերպության աշխատակիցների կողմից պաշտպանված ատենախոսությունների թիվը	
					դոկտորական	թեկնածուական
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	004	Է.00.01 (Հայոց պատմություն) Է.00.05 (Պատմագրություն, աղբյուրագիտություն)	պ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան պ.գ.թ., դոցենտ Հ. Մուրադյան		

**ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատողների թվաքանակի ամփոփ տվյալներն առ
01.01.2023թ.**

№	Կազմակերպությունը	Աշխատողների ընդհանուր թիվը	Գիտական աշխատողների ընդհանուր թիվը	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսներ	ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամներ	Գիտության դոկտորներ	Գիտության թեկնածուներ
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	98	72	1	1	17	45

Ինստիտուտի տնօրեն

Ա.Ա. Մելքոնյան

Ինստիտուտի գիտքարտուղար

Հ.Ղ. Մուրադյան

ANNUAL REPORT
**On the Main Results of the Scientific and Scientific-Organizational Activities of the Institute of
History of NAS RA for 2022**

1. The most important results.

Within the framework of the theme "Armenia and Armenians in the modern period. The Armenian question and the Armenian Genocide " (headed by Doctor of Sciences in History K. Khachatryan) a collective work on the problem of Armenian territories forcibly annexed to Kemalist Turkey and Soviet Azerbaijan in 1920-1930 was published in Russian. The work provides an opportunity for a foreign reader to get an idea of the process of drawing the borders of the Republic of Armenia and the Republic of Artsakh. The fact of Azerbaijani aggression against the Republic of Armenia and Artsakh until 2020 is substantiated, as a result of which a number of territories that are part of the latter were transferred to Soviet Azerbaijan and Turkey in the noted years. This is of actual importance both from a historiographical and political science point of view.

Within the framework of the topic *"Source studies and historiography" (the scientific supervisor Candidate of Sciences in History A. Shahnazaryan)* Albert Kharatyan's monograph "Smyrna and other Armenian Settlements on the Coast of the Aegean Sea (1st half of the 16th-19th centuries)" was published. It describes the history of Smyrna and other settlements in the west of Asia Minor, formed in the 6th-7th centuries. Having begun its history in the Byzantine period, the Armenian settlements subsequently passed a century-old path from the Seljuks to the Ottoman Turks. Smyrna itself and other settlements on the coast, Aydin, Manisa and others, existed until September 1922, when, as the last act of the Armenian genocide in Ottoman Turkey, they were exterminated by the Kemalites who invaded the region. The contribution of the settlement of Smyrna to the development of Armenian culture is especially great.

2. Results obtained on the basis of basic financing:

Within the framework of the theme " The Armenian Statehood from the Ancient Times to 1918" (headed by Academician of the NAS RA A. Melkonyan) was published:

"Memoirs" by Mikael Ter-Martirosyan (prepared for publication by Ruben Gasparyan and Ruben Sahakyan), where the activity of the figure of the Armenian liberation movement, member of ARFD Mikael Ter-Martirosyan is represented. His participation in the operation of the Ottoman Bank (1896), organizational work on the transportation of weapons and ammunition to Cilicia are presented. He was an inspector of the Semerchyan Seminary in Constantinople (1912). During the Soviet years he was engaged in pedagogical activity. Due to illness, the memories remained unfinished.

Within the framework of the theme "Armenia and Armenians in the modern period. The Armenian Question and the Armenian Genocide" (headed by the Doctor of Sciences in History K. Khachatryan) the following works were published:

- **K. Khachatryan's** book "The Formation of the USSR and Armenia. Process. Results (for the 100th anniversary of the formation of the USSR)". The work highlights the pages of the history of Armenia in the process of formation of the Transcaucasian Soviet Federation and the USSR on a rich factual basis. The place and role of Soviet Armenia and the Nagorno-Karabakh Autonomous Region in the history of the Armenian people and the Armenian statehood are shown. The book is important and actual equally from both points of view - historiographical and political.

- The monograph of A. Hakobyan "The Military-Political Situation of the Republic of Armenia in 1920" was published. It is dedicated to the fateful year for Armenia and the Armenian people. The work deeply examines the course of the Turkish-Armenian war, the reasons for the failures of the Armenian army and the circumstances of the fall of Kars, which predetermined the fall of the First Armenian Republic.

- The book of Klement Harutiunyan "Heroes of the Soviet Union: Russians from Armenia (1941-1945)". The book briefly highlights such issues as the arrival of Russians in Armenia and the creation of Russian settlements there, the number of Russians in Soviet Armenia on the eve of the Great Patriotic War (1941-1945), how many of them were called to the front and how many died, the life and activities of the Heroes of the Soviet Union Russian from Armenia.

Within the framework of the theme "Source studies and historiography" (the scientific supervisor Candidate of Sciences in History A. Shahnazaryan) the following books were published

- "Maintenance of Peace in Armenia. Hearings before a Subcommittee of the Committee on Foreign Relations of the U.S. Senate (27.09.1919- 10.10.1919)" /compiled and translated by Armenuhi Ghambaryan/. The book highlights the details concerning the Armenian problems and the US foreign policy towards the First Republic of Armenia after the World War I, in particular in the fall of 1919. For the first time in an Armenian translation, the full minutes of the hearings entitled "Maintenance of Peace in Armenia" before a Subcommittee of the Committee on Foreign Relations of the U.S. Senate in the period from September 27 to October 10, 1919 are presented. The extensive preface, explanatory footnotes and the "Notes" section of this edition fill in the gaps available in the original source.

- The monograph of Miasnik Yesoyan "'Areg" Publication in 2010-2015", which presents the characteristics of the publication, highlights its place and role in the history of public thought and periodicals of the Armenian community of Egypt in 2010-2015.

3. Results of thematic financing:

Within the framework of the theme "The Armenian Question in International Relations (1895-1923)" (scientific supervisor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Professor A. Melkonyan) the documents stored in the National archives of Armenia and Georgia, newspapers and books stored in the fundamental library of the National Academy of Sciences and the National Library of Armenia were studied. The grant program ends this year. During the research, 10 scientific articles were published, which will be summarized in a separate collection and include articles by participants from the Russian Federation as well. Within the framework of the joint Armenian-Russian grant program, a round table discussion was held on May 3, 2022, in which the head of the scientific program A. Melkonyan, members R. Sahakyan, V. Melikyan, N. Adamyan and the head of the Russian Federation Group I. Kryuchkov took part. During the discussion and exchange of views it was decided to present a joint collective work in Russian as a scientific result, which will be published in Stavropol. October 21-22 the international scientific and practical conference "Ethnopolitical Conflicts in the Caucasus and the Middle East and Mechanisms of their Settlement: History and Modernity" was held in the Russian Federation (The North Caucasus Federal University (Stavropol)), where A. Melkonyan and V. Melikyan made presentations.

Within the framework of the research theme "White Pages" of the history of Soviet Armenia. From National Awakening to Independence (1965-1991) " (headed by Doctor of Sciences in History, Prof. K. Khachatryan) studies were carried out on materials on abuse of official position in the republic

in the 1960-1980s, on the state of public services for the population, on shortcomings in catering facilities and other issues in the National Archives of Armenia and its regional branches in Shirak, Lori and Ararat.

Field research was also conducted, in particular, interviews were organized with a group of residents of the city of Vanadzor, as a result of which a member of the group G. Zhamharyan prepared an article about the national consciousness, the problems of the Armenian population of the city of Kirovakan in the 1970s, as well as interethnic contacts with other nationalities living in the city.

The issues of the organization of repatriation in the post-war period and the problems of those who returned to Armenia, the culture of recreation in the Soviet years, the importance of Soviet holidays in the daily life of the population were presented Through scientific and informative interviews.

4. The applied working out (no).

Director of the Institute of History,
Academician of NAS RA

A. A. Melkonyan

Scientific Secretary of the Institute of History,
Candidate of History, associate professor

H. Gh. Muradyan

О Т Ч Е Т
об основных результатах
научной и научно-организационной деятельности
института истории НАН РА за 2022 г.

1. Наиболее важные результаты.

В рамках темы «Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос и Геноцид армян» (руководитель д.и.н. К. Хачатрян) на русском языке издан коллективный труд по проблеме армянских территорий, насильственно присоединенных к кемалистской Турции и Советскому Азербайджану в 1920-1930 гг. Работа дает возможность иностранному читателю получить представление о процессе формирования границ Республики Армения и Республики Арцах. Обосновывается факт азербайджанской агрессии против республик Армения и Арцах до 2020 года, в результате чего ряд территорий, входящих в состав последних, отошли к Советскому Азербайджану и Турции в отмеченные годы. Это имеет актуальное значение как с историографической, так и с политологической точек зрения.

В рамках темы «Источниковедение и историография» (научный руководитель к.и.н. А. Шахназарян) была опубликована монография Альберта Харатьяна «Смирна и другие армянские поселения на побережье Эгейского моря (1-я половина XVI-XIX вв.)», в которой изложена история Смирны и других поселений на западе Малой Азии, сформировавшихся в VI-VII вв. Начав свою историю в византийский период, армянские поселения в последующем прошли вековой путь от сельджуков до турок-османов. Сама Смирна и другие населенные пункты на побережье, Айдын, Маниса и др., просуществовали до сентября 1922 года, когда как последний акт геноцида армян в Османской Турции, были разгромлены вторгшимися в регион кемалистами. Вклад поселения Смирна в развитие армянской культуры особенно велик.

2. Результаты, полученные на основе базового финансирования:

В рамках темы «Проблемы армянской государственности с древнейших времен до 1918 года» (руководитель академик НАН РА А. Мелконян) были издан "Воспоминания" Микаэла Тер-Мартirosяна (подготовлено к публикации Рубеном Гаспаряном и Рубеном Саакяном), где представлен деятель армянского освободительного движения, члена АРФД Микаэла Тер - Мартirosяна, его участие в операции Банка Оттоман (1896), организационные работы по перевозке оружия и боеприпасов в Киликию. Был инспектором Семерчанской семинарии в Константинополе (1912). В советские годы занимался педагогической деятельностью. Из-за болезни воспоминания остались незаконченными.

В рамках темы «Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос и Геноцид армян» (руководитель д.и.н. К. Хачатрян) были опубликованы:

К. Хачатрян, Образование СССР и Армения // Процесс. Итоги (к 100-летию образования СССР). В работе на богатой фактической основе освещаются страницы истории Армении в процессе образования Закавказской Советской Федерации и СССР. Показывается место и роль Советской Армении и Нагорно-Карабахской Автономной Области в истории армянского народа и армянской государственности. Книга имеет одинаково важное и актуальное значение как с историографической, так и с политической точек зрения.

Была издана монография А. Акопяна «Военно-политическое положение Республики Армения в 1920 году», посвященная судьбоносному для Армении и армянского народа году. В работе глубоко изучен ход турецко-армянской войны, причины неудач армянской армии и обстоятельства падения Карса которые, в конце концов, и предопределили падение Первой Армянской Республики.

Климент Арутюнян, Герои Советского Союза: русские из Армении (1941-1945 гг.), В книге вкратце освещены вопросы: появление русских в Армении и создание там русских поселений, численность русских в Советской Армении накануне Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.), сколько из них было призваны на фронт и сколько погибли, жизнь и деятельность Героев Советского Союза русских из Армении.

В рамках темы «Источниковедение и историография» (научный руководитель к.и.н. А. Шахназарян) были опубликованы:

- «Сохранение мира в Армении, слушания в Подкомитете Комитета по международным отношениям Сената США (27.09.1919-10.10.1919)» составитель и переводчик Арменуи Гамбарян. В книге освещаются подробности, касающиеся армянских проблем и внешней политики США в отношении Первой Армянской Республики после Первой мировой войны, в частности, осенью 1919 года. Впервые в армянском переводе представлен полный протокол слушаний под названием «Сохранение мира в Армении» в подкомитете комитета по внешним отношениям Сената США в период с 27 сентября по 10 октября 1919 года. Обширное предисловие, пояснительные сноски и раздел «Примечания» данного издания восполняют пробелы, имеющиеся в первоисточнике.

- монография Мясника Есояна "Издание «Арег» в 2010-2015 гг.", в которой представлена характеристика издания, освещено его место и роль в истории общественной мысли и периодической печати армянской общины Египта в 2010-2015 гг.

3.Результаты тематического финансирования.

В рамках темы "Армянский вопрос в международных отношениях (1895-1923 гг.)" (научный руководитель Академик НАН РА, профессор А. Мелконян) были изучены документы, хранящиеся в национальных архивах Армении и Грузии, газеты и книги, хранящиеся в фундаментальной библиотеке НАН и Национальной библиотеке Армении. Грантовая программа в этом году заканчивается. В ходе исследования было опубликовано 10 научных статей, которые будут обобщены в отдельном сборнике, куда будут включены также статьи участников из РФ. В рамках совместной армяно-российской грантовой программы 3 мая 2022 г. состоялся круглый стол-обсуждение, в котором приняли участие руководитель научной программы А. Мелконян, члены Р. Саакян, В. Меликян, Н. Адамян и руководитель группы РФ И. Крючков. В ходе обсуждения и обмена мнениями было решено в качестве научного результата представить совместную коллективную работу на русском языке, которая будет издана в Ставрополе. 21-22 октября в Северо-Кавказском федеральном университете (Ставрополь) Российской Федерации состоялась международная научно-практическая конференция «Этнополитические конфликты на Кавказе и Ближнем Востоке и механизмы их урегулирования: история и современность», где с докладами выступили А. Мелконян и В. Меликян.

В рамках научно-исследовательской темы «Белые страницы» истории Советской Армении. От национального пробуждения до независимости (1965–1991)» (руководитель д.и.н., проф. К. Хачатрян) в Национальном архиве Армении и его областных филиалах в Шираке, Лори и Арарате были проведены исследования материалов о злоупотреблениях должностным положением в республике в 1960-1980 - х годах, о состоянии бытового обслуживания населения, о недостатках, имеющих место в объектах общественного питания и о других вопросах.

Были проведены также полевые исследования, в частности, были организованы интервью с группой жителей города Ванадзор, в результате чего исполнитель группы Г. Жамгарян подготовил статью о национальном сознании, проблемах армянского населения города Кировакан в 1970-х годах, а также о межэтнических контактах с проживающими в городе представителями другими национальностями.

Посредством научно-информативных интервью были представлены вопросы организации репатриации в послевоенный период и проблемы вернувшихся в Армении, культура отдыха в советские годы, значение советских праздников в повседневной жизни населения.

4. Прикладных разработок нет.

Директор института,
академик НАН РА

А.А. Мелконян

Ученый секретарь, к. и. н., доцент

А.Г. Мурадян